

Predrag N. Cvetković

**UVOD U PRAVO SVETSKE
TRGOVINSKE ORGANIZACIJE**

Niš, 2010.

Predrag N. Cvetković
Docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

UVOD U PRAVO SVETSKE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE
(monografija)

Izdavač:
Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu
Trg Kralja Aleksandra 11

Za izdavača:
Prof. dr Predrag Dimitrijević, dekan

Recenzenti:
Prof. dr Aleksandar Ćirić, redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
Prof. dr Vitomir Popović, redovni profesor
Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci
Prof. dr Tamara Milenković-Kerković, vanredni profesor
Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Nišu

Grafička obrada:
Nenad Milošević

Slika na korici:
Nebojša Milošević

Štampa:
PUNTA Niš

Tiraž:
300

ISBN 978-86-7148-115-1

Niš 2010.

S A D R Ź A J

DEO I

OPŠTA RAZMATRANJA O PRAVU SVETSKJE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE

Glava I

Svetska trgovinska organizacija kao univerzalni institucionalni i regulatorni okvir međunarodne trgovine

1. Ciljevi Svetske trgovinske organizacije.....	5
2. Funkcije Svetske trgovinske organizacije	7
2.1. Implementacija normi sporazuma iz okvira Svetske trgovinske organizacije	8
2.2. Aktivnost pregovaranja o novim sporazumima.....	9
2.3. Rešavanje sporova u okviru Svetske trgovinske organizacije.....	12
2.3.1. Karakteristike sistema rešavanja sporova u okviru STO	15
2.3.2. Institucionalni okvir STO sistema za rešavanje sporova.....	16
2.3.3. Sporovi koji se mogu rešavati u okviru STO sistema	17
2.3.4. Legitimacija za pokretanje postupka rešavanja spora pred STO	20
2.3.5. Procedura rešavanja sporova.....	22
2.3.5.1. Konsultacije, koncilijska i medijacija.....	22
2.3.5.2. Postupak pred panelom.....	22
2.3.5.3. Postupak pred Apelacionim telom.....	25
2.3.6. Pravo panela i Apelacionog tela da ocenjuju nalaze i mišljenja organa država članica u sporu	25
2.3.7. Sistem rešavanja sporova kao ključni element prava Svetske trgovinske organizacije	27
2.4. Mehanizam za ispitivanje trgovinskih politika.....	28
2.5. Saradnja sa drugim međunarodnim organizacijama	29
3. Organizaciona struktura Svetske trgovinske organizacije.....	31
4. Način odlučivanja	33
4.1. Redovna procedura.....	35
4.2. Posebne procedure.....	37
4.2.1. Donošenje odluka Organa za rešavanje sporova (DSB organa)	37
4.2.2. Usvajanje autentičnih interpretacija	38
4.2.3. Izmene sporazuma iz sistema Svetske trgovinske organizacije	39
4.2.4. Pristupanje i istupanje država iz Svetske trgovinske organizacije	40
4.2.5. Rezerve na obaveze preuzete pristupanjem STO	43

Glava II

O pravu Svetske trgovinske organizacije

1. Uvod.....	44
2. Izvori prava Svetske trgovinske organizacije	47

2.1. STO sporazumi kao izvor prava.....	48
2.2. Odluke i deklaracije Ministarskih konferencija	51
2.3. Izvori prava STO u širem smislu.....	51
2.3.1. Akti organa Svetske trgovinske organizacije.....	51
2.3.2. Izveštaji panela i Apelacionog tela kao izvor prava Svetske trgovinske organizacije.....	52
2.3.3. Međunarodni običaji i docnija praksa	54
2.3.4. Međunarodni sporazumi kao izvori prava STO.....	56
3. Pravna priroda prava Svetske trgovinske organizacije	57
3.1. Konstitucionalni karakter prava STO: pro et contra?	58
3.1.1. Shvatanja o konstitucionalnom karakteru prava STO	58
3.1.2. Negiranje konstitucionalne prirode prava STO	61
3.1.3. Konstitucionalni karakter prava STO: teorija „trećeg puta“	63
4. Pravna priroda obaveza država članica Svetske trgovinske organizacije	66
4.1. Obaveze država članica STO: multilateralne ili bilateralne?.....	66
4.1.1. Argumenti u korist recipročne prirode obaveza država članica Svetske trgovinske organizacije	70
4.1.2. Argumenti u korist integralne prirode obaveza država članica Svetske trgovinske organizacije	72
4.2. Modaliteti zaštite prava država članica STO.....	73
4.2.1. Opšti modalitet pravne zaštite (zaštita interesa očekivanja).....	74
4.2.2. Modalitet pravne zaštite konkretnih prava država članica.....	75
4.2.3. Asimetrija prava i obaveza država članica STO.....	75
4.2.3.1. Prvi oblik modifikacije „quid pro quo“ paradigme: multilateralizacija obaveza članica STO.....	76
4.2.3.2. Drugi oblik modifikacije „quid pro quo“ paradigme: pravo Svetske trgovinske organizacije kao sistem uslovljenih prava država članica.....	77
4.2.3.3. Posledice odstupa od „quid pro quo“ paradigme: dualizam modaliteta „pravde“ u pravu STO.....	80
5. Odnos prava Svetske trgovinske organizacije i prava EU	83
5.1. Dejstvo normi STO sistema u pravnom poretku EU	85
5.1.1. Direktno dejstvo normi STO sporazuma u komunitarnom pravnom poretku. 86	
5.1.2. Direktno dejstvo izveštaja panela i Apelacionog tela STO u komunitarnom pravnom poretku	90
5.1.3. Izuzeci od principa nepriznavanja direktnog dejstva normi STO sistema.....	93
5.1.3.1. Izuzetak zasnovan na obavezi implementacije pravila STO sistema.....	93
5.1.3.2. Izuzetak zasnovan na jasnom upućivanju komunitarnog akta čija se zakonitost ispituje na normu STO sistema.....	94
5.2. Značaj, karakteristike i perspektiva odnosa prava Svetske trgovinske organizacije i prava Evropske unije	94

DEO II

PRINCIPI PRAVA SVETSKE TRGOVINSKE ORGANIZACIJE

Glava I

Pojam, karakteristike i uloga pravnih principa u pravu Svetske trgovinske organizacije

1. Opšta razmatranja	97
2. Modaliteti formulisanja principa: deskriptivni i normativni.....	99
3. Značaj pravnih principa za pravo Svetske trgovinske organizacije	100
4. Pravni principi sadržani u sporazumu o osnivanju Svetske trgovinske organizacije i multilateralnim trgovinskim sporazumima iz STO sistema	103
5. Modaliteti korišćenja principa u pravu STO.....	106
5.1. Interpretativna funkcija principa u pravu STO	107
5.1.1. Subjektivna interpretacija međunarodnih sporazuma.....	107
5.1.2. Objektivna (literarna) interpretacija.....	108
5.1.3. Teleološka (ciljna) interpretacija međunarodnih sporazuma	109
5.1.4. Subjektivni, objektivni (literarni) i teleološki metod interpretacije u kontekstu tumačenja prava Svetske trgovinske organizacije	110
5.1.5. Uloga interpretativnih pravila Bečke konvencije o ugovornom pravu za tumačenje prava Svetske trgovinske organizacije.....	112
5.2. Primena pravnih principa kao nezavisnih pravnih pravila u pravu STO-direktna primena principa.....	118
5.2.1. Stvarna nadležnost DSB tela kao osnov direktne primene principa	118
5.2.2. Direktna primena pravnih u principa u funkciji merodavnog prava u postupku pred DSB telima	119
5.2.3. Pretpostavljena nadležnost DSB tela kao osnov direktne primene pravnih principa.....	121

Glava II

Principi prava STO

Odsek I

Principi prava STO u užem smislu

1. Princip dobre vere	126
1.1. Princip dobre vere u sistemu prava STO	128
1.2. Značaj načela dobre vere kao proceduralnog principa u sistemu DSU	130
1.3. Materijalnopravno dejstvo načela dobre vere u pravu STO	131
1.3.1. Uloga načela dobre vere u definisanju obima obaveze država članica da ispunjavaju obavezu zabrane ponašanja „ <i>contra legem</i> “	132
1.3.2. Uloga načela dobre vere u definisanju obima obaveze država članica da ispunjavaju obavezu zabrane ponašanja „ <i>contra utile</i> “	136
1.3.3. Načelo dobre vere i princip zabrane zloupotrebe prava.....	138

2. Princip pravičnog procesa.....	140
2.1. Princip pravičnog procesa u pravu STO.....	141
2.1.1. Prvi modalitet: princip pravičnog procesa kao načelo u postupku pred panelima i Apelacionim telom STO	141
2.1.1.1. Princip pravičnog procesa kao elemenat pretpostavljene nadležnosti panela i Apelacionog tela STO.....	146
2.1.2. Drugi modalitet: princip pravičnog procesa kao standard procene ponašanja organa država članica.....	147
2.1.2.1. Princip pravičnog procesa kao standard procene ponašanja organa država članica: primer člana X:3 a) GATT-a.....	149
3. Princip proporcionalnosti u pravu STO	152
3.1. Princip proporcionalnosti kao načelo prava Svetske trgovinske organizacije	155
3.2. Proporcionalnost u užem smislu kao princip prava STO.....	156
3.2.1. Odmeravanje značaja „konkurentnih vrednosti“ kao funkcija principa proporcionalnosti u užem smislu: dvostepena analiza	157
3.2.2. Pravni osnov primene principa proporcionalnosti u užem smislu u pravu STO	158
3.2.3. Primena principa proporcionalnosti u užem smislu u kontekstu člana XX GATT-a	159
3.2.3.1. Prvi stepen testa proporcionalnosti kod primene člana XX GATT-a: analiza „in abstracto“	160
3.2.3.2. Drugi stepen testa proporcionalnosti kod primene člana XX GATT-a: analiza „in concreto“	162
3.2.4. Princip proporcionalnosti u užem smislu: primer „pozitivne obaveze“ država iz SPS i TBT sporazuma	163
3.3. Proporcionalnost u širem smislu kao princip prava STO.....	167
3.3.1. Karakteristike principa proporcionalnosti u širem smislu u pravu STO.....	168
3.3.2. Kontrola poštovanja principa proporcionalnosti u širem smislu	173

Odsek II

Pravno-politički principi prava STO

1. Princip specijalnog tretmana.....	174
1.1. Princip specijalnog tretmana kao princip prava STO	176
1.2. Dejstvo principa specijalnog tretmana u pravnom sistemu STO	178
1.3. Odnos principa specijalnog tretmana i načela nediskriminacije.....	181

Odsek III

Pravno-ekonomski principi prava STO

1. Načelo najvećeg povlašćenja	185
1.1. Opšte napomene	185
1.2. Načelo najvećeg povlašćenja kao princip prava STO	185
1.3. Načelo najvećeg povlašćenja u sistemu GATT-a 1994.....	186

1.3.1. Uslov „prednosti“ koju konstituiše mera u pitanju	188
1.3.2. Uslov „sličnosti“ proizvoda koji uživaju prednost i proizvoda u odnosu na koje se prednost ustanovljava	190
1.3.3. Uslov da prednost nije data „bez odlaganja i bezuslovno“	193
1.4. Načelo najvećeg povlašćenja u sistemu Opšteg sporazuma o trgovini uslugama..	196
1.4.1. Uslov da mera spada u predmet regulisanja Opšteg sporazuma o trgovini uslugama.....	197
1.4.2. Uslov „sličnosti“ usluga i „sličnosti“ pružalaca usluga.....	201
1.4.3. Uslov da usluge ili snabdevači usluga imaju nepovoljniji tretman od sličnih usluga ili pružalaca usluga	202
1.4.4. Izuzeci od primene načela najvećeg povlašćenja u režimu GATS -a	204
2. Načelo nacionalnog tretmana	205
2.1. Načelo nacionalnog tretmana u sistemu Opšteg sporazuma o carinama i trgovini: predmet, svrha i modaliteti zabranjene diskriminacije.....	206
2.1.1. Obim primene načela nacionalnog tretmana u režimu GATT-a 1994: regulatorne mere unutrašnjeg tržišta.....	210
2.1.2. Dualizam člana III:2 GATT-a: razlika u primeni načela nacionalnog tretmana na „slične“ i „direktno konkurentne“ proizvode.....	211
2.1.2.1. Načelo nacionalnog tretmana kao instrument zabrane diskriminacije „sličnih“ proizvoda	213
2.1.2.2. Načelo nacionalnog tretmana kao instrument zabrane diskriminacije „direktno konkurentnih proizvoda“ ili „supstitutabilnih“ proizvoda.....	224
2.1.3. Načelo nacionalnog tretmana kao instrument zabrane diskriminacije putem regulative unutrašnjeg tržišta.....	234
2.1.3.1. Prvi uslov primene zabrane iz člana III:4: „sličnost“ domaćih i uvezenih proizvoda na koje se osporena mera odnosi	236
2.1.3.2. Drugi uslov primene zabrane iz člana III:4: da mera u pitanju utiče na prodaju i korišćenje proizvoda na unutrašnjem tržištu.....	244
2.1.3.3. Treći uslov primene zabrane iz člana III:4: tretman uvezenog proizvoda „manje povoljan“ od tretmana sličnog domaćeg proizvoda.....	251
2.2. Načelo nacionalnog tretmana u sistemu Opšteg sporazuma o trgovini uslugama...	255
2.2.1. „Test“ ustanovljavanja kršenja obaveze poštovanja načela nacionalnog tretmana iz člana XVII Opšteg sporazuma o trgovini uslugama.....	256
2.2.1.1. Prvi uslov: mera države članice mora „uticati“ na trgovinu uslugama...	257
2.2.1.2. Drugi uslov: „sličnost“ stranih i domaćih pružalaca usluga i „sličnost“ stranih i domaćih usluga.....	258
2.2.1.3. Treći uslov: dodeljivanje „manje povoljnog“ tretmana „sličnim“ stranim uslugama i „stranim“ pružaocima usluga	259
Recapitulatio	260

PREDGOVOR

Monografija „Uvod u pravo Svetske trgovinske organizacije“ rezultat je višegodišnjeg interesovanja autora za pravnu temu koja se u poslednjih nekoliko godina nametnula kako aktuelnošću, tako i širim društvenim (političkim i ekonomskim) značajem. Navedena činjenica osnov je tvrdnje da pravu Svetske trgovinske organizacije pripada prioritarno (uz poslovno pravo EU) mesto u srpskoj jurisprudenciji koja istražuje i analizira pravni režim međunarodnih ekonomskih odnosa. Autor je sebi dopustio slobodu da istraži osnovne institucionalne postavke, načela i prirodu pravnog sistema koji, bez obzira što je formalno nastao 1994. godine, svoju tradiciju crpi iz pravnog nasleđa Opšteg sporazuma o carinama i trgovini (GATT), ustanovljenog gotovo pola veka pre osnivanja STO. Svetska trgovinska organizacija bez GATT-a 1947 ne bi mogla da nastane u sadašnjoj formi, niti bi magnituda njenog uticaja mogla da bude u toj meri široka; Opšti sporazum o carinama i trgovini, pak, da nije došlo do kvalitativnog skoka i nastanka STO, utopio bi se u teško preglednu mrežu (praćenu odsustvom hijerarhijske strukture) bilateralnih, regionalnih i multilateralnih sporazuma kojima se uređuju, na različitim nivoima, prekogranični tokovi robe, usluga i kapitala. Svetska trgovinska organizacija je GATT-u dala novu dimenziju, načinivši ga nosećim stubom konstrukcije multilateralnog pravnog okvira međunarodnih ekonomskih odnosa. Pri tome, za razumevanje pravnog sistema STO nije najmanje važno da su nastanak i razvoj Svetske trgovinske organizacije u značajnoj meri podržani u tempu i smeru (ne i u pravcu, koji je nezavisno ustanovljen političkim i ekonomskim postavkama na kojima je STO zasnovana) procesom globalizacije, čija je apoteoza doživela vrhunac upravo u vreme osnivanja STO i u godinama nakon toga.

Gore navedeno opravdava zaključak da proučavanje prava STO zahteva kako uvažavanje pravne tradicije Opšteg sporazuma o carinama i trgovini, tako i analizu i novih kvaliteta Svetske trgovinske organizacije: jasan institucionalni okvir, pravno uređeni mehanizam rešavanja sporova i ekstenzivni predmet regulisanja (trgovina robom i uslugama, te trgovinski aspekti prava intelektualne svojine). Opisani pristup prihvaćen je i primenjen prilikom rada na monografiji.

U akademskom diskursu, monografija je namenjena pre svega (ali ne i isključivo) studentima doktorskih studija prava, kao i studentima osnovnih i akademskih pravnih studija koji su namerni da se bave produbljenim proučavanjima prava Svetske trgovinske organizacije.

U praktičnom diskursu, pak, monografija je upućena ne samo ekspertima različitih profila uključenim u proces saradnje sa institucijama i organima Svetske trgovinske organizacije, već i akterima angažovanim u definisanju osnova i karakteristika instrumenata kojima se utvrđuje pravni okvir politike međunarodne ekonomske razmene; za ustanovljavanje, razvoj i evaluaciju ovog pravnog okvira, naime, principi

prava STO (jednako kao i njegova pravna priroda, polazne premise i evolucija), mogu biti *mutatis mutandis* od velikog značaja.

Na ovom mestu, autor izražava iskrenu zahvalnost za kolegijalnu, profesionalnu i ljudsku podršku tokom rada na monografiji: prof. dr Aleksandru Ćiriću, redovnom profesoru Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu; prof. dr Vitomiru Popoviću, redovnom profesoru Pravnog fakulteta Univerziteta u Banja Luci; prof. dr Miloradu Božiću, redovnom profesoru Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu; prof. dr Jeleni Vilus, redovnom profesoru Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, u penziji; prof. dr Saši Georgievskom, redovnom profesoru Pravnog fakulteta „Justinijan prvi“ Univerziteta u Skoplju, Republika Makedonija; kolegi Mihaelu Vietcoreku, naučnom saradniku Univerziteta u Erlangenu, Savezna Republika Nemačka.

Za autora, pisanje ove monografije bila je avantura u koju se svesno upustio. Njenim objavljivanjem rezultati istraživanja postaju dostupni akademskoj i stručnoj javnosti: sve kritike, sugestije i zapažanja dobro su došli i autor ih sa pažnjom i sa uvažavanjem očekuje. Ukoliko ova monografija nekim budućim i umešnijim istraživačima bude bila barem „znak pored puta“, cilj njenog nastanka biće ispunjen.

U Nišu, maja 2010.

Autor

SKRAĆENICE

<i>DSU</i>	Dogovor o pravilima i procedurama za rešavanje sporova (e. „Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes“);
<i>DSB</i>	Organ za rešavanje sporova (e. „Dispute Settlement Body“);
<i>GATS</i>	Opšti sporazum o trgovini uslugama (e. “General Agreement on Trade in Services”);
<i>GATT 1994</i>	Opšti sporazum o carinama i trgovini 1994 (e. “General Agreement on Trade and Tariffs”);
<i>GATT 1997</i>	Opšti sporazum o carinama i trgovini (e. “General Agreement on Trade and Tariffs”);
<i>ICJ</i>	Međunarodni sud pravde (e. „International Court of Justice“);
<i>MFN</i>	princip najvećeg povlašćenja (e. “Most-favoured National Treatment”);
<i>NT</i>	princip nacionalnog tretmana (e. “National treatment”);
<i>SPS sporazum</i>	Sporazum o primeni sanitarnih i fitosanitarnih mera (e. “The WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures -SPS Agreement”);
<i>SCM sporazum</i>	Sporazum o subvencijama i kompenzatornim merama (e. „Agreement on Subsidies and Countervailing Measures“);
<i>TBT sporazum</i>	Sporazum o tehničkim preprekama koje otežavaju trgovinu (e. Agreement on Technical Barriers to Trade”);
<i>TPRM</i>	Sporazum o mehanizmu ispitivanja trgovinskih politika (e. „Trade Policy Review Mechanism“);
<i>TRIPS sporazum</i>	Sporazum o trgovinskim aspektima intelektualne svojine (e. „Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights“);
<i>VCLT</i>	Bečka konvencija o ugovornom pravu (e. „Vienna Convention on the Law on of the Treaties“);
<i>STO</i>	Svetska trgovinska organizacija (e. “World Trade Organisation”).